

Зотова В.Г.

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

НОВЕЛІСТИЧНІ ПОЧАТКИ: ПРОБЛЕМА «ЧИСТОТИ» ЖАНРУ

***Анотація.** Автор аналізує початковий період формування новели як жанру у світовій літературі, а саме: новелістичні тексти італійського Відродження. Основну увагу приділено перепрочитанню збірки «Декамерон» Дж. Боккаччо, яка серед іншого спричинила появу великої кількості різновидів ренесансної новели, а пізніше (упродовж століть) – міжродових, -видових і -різновидових явищ не тільки в італійській, а й у багатьох інших європейських літературах.*

***Ключові слова:** італійський Ренесанс, жанр, жанровий різновид, новела, новеліно.*

Новелістичні твори здавна були популярними у літературах різних народів. За одностайною думкою вчених, як літературний жанр новела зароджується в Італії в епоху Відродження, коли гуманістичні тенденції у культурному розвитку суспільства в умовах всеохоплюючого релігійного тиску сприяли розкріпаченню людини як індивідуальності, бурхливому розвитку її особистісних відносин (взаємин) і настроїв. «Такий історико-психологічний процес і став ґрунтом, а також причиною народження новели, котра вперше почала достатньо крупним планом розкривати приватне життя людей, їх індивідуальні вчинки, інтимні переживання і стосунки» [4, с. 7].

Найближчий прототип італійської новели як жанру – новеліно, короткі оповіді із середньовічними легендарними та історичними (реальними) сюжетами, об'єднані невідомим італійським автором в одну збірку, можливо, 1281 року. Вона була свідченням «того, як колекція мало оригінальних повчальних середньовічних оповідок, близьких до анекдотів, вийшла на шлях свого перетворення у новий, ідейно й художньо оригінальний жанр...» [3, с. 8].

Провідними для всієї новелістичної літератури епохи Відродження стали теми неправедного життя духівництва, несправедливості й пожадливості королів, вельмож; стосунків між чоловіком і жінкою, любовних пригод або й любовних походеньок; недорікуватості чи навпаки – дотепності, винахідливості біднішого населення.

Незрідка новеліно набували ознак притчовості, філософічності. Нам ця притчовість видається особливо цікавою, оскільки вона на багато століть наперед, нехай і за не завжди поступальним напрямом, зумовила генезис новелістичного жанру: і притчовій фабулі, і розв'язці надавалось такого характеру, що анекдотична казусність поступалася моральній сентенції, хоч і принагідному, та все ж філософському розмислу.

Проте в епоху Раннього Ренесансу жанровими визначальними новели були не притчовість і філософічність, а злободенність, сказати б, суперсучасність і реалістичність (фактологізм) описаної події. Дослідники ренесансної новелістики, крім зазначеного вище, підкреслили й такі жанрові особливості ранньої новели: зображення однієї або невеличкої, «нескладної групи подій, пов'язаних єдністю чітко окресленого конфлікту, дії, нечисленними персонажами»; дотепна анекдотичність, несподівана кінцівка, що одразу виводить читача за межі усталених і освячених релігією морально-правових норм; «усе це з внутрішнім схваленням, з утвердженням людських якостей героя, надміру його енергії, кмітливості, здатності вивертатися, що допомагають обійти і висміяти станово-церковний розпорядок життя, який придушувє особистість» [3, с. 5]. Учені слушно підкреслюють народність новели, що виявилася не лише у її походженні, а й у здатності відобразити загальні інтереси нації, яка зароджувалася в ході антифеодальної боротьби [3, с. 5–6].

Загальновизнано, що саме у творчості геніального італійця з Флоренції Джованні Боккаччо новела оформилась як літературний жанр, в усіх своїх визначальних рисах зреалізований у «Декамероні» (1350–1353).

Інтерпретатори «Декамерона» відзначають творче використання Боккаччо збірки «Ста давніх нове» («Новеліно»), новаторський, гуманістичний зміст, що тяжіє до енциклопедичності, посилення антропологізму, демократизму й критицизму мислення автора, непересічний літературний талант, спроби обґрунтування теорії нової прози. «Декамерон» засвідчив «доцентрову тенденцію інтеграції менших форм» [2], їх циклізацію і, як це не парадоксально, одні з перших проявів жанрової дифузії.

Сам Дж. Боккаччо у підзаголовку окреслив структуру твору: це «сто оповідок, що розказали за десять день семеро дам і троє кавалерів» [1, с. 28]. Автор же дав загальну характеристику художнього змісту: «...буде мова про веселі й сумні любовні пригоди та про інші химерні оказії, що скоїлися чи то в нові часи, чи то в старосвітщину; ласкаві читальниці знайдуть у них і забаву – бо сила тут усяких цікавих речей, і добру пораду – бо узнають, чого їм треба цуратися, а чого держатися» [1, с. 29]. У нього ж читаємо пояснення

використаного творчого методу (ренесансного реалізму) – див. «Передне слово», інтродукцію до дня четвертого, «Одавторську післямову»; помічаємо авторські спроби визначення жанру.

Із перекладу М. Лукаша можемо зрозуміти різницю між основними формально-змістовими чинниками «Декамерона» і характером оповіді у ньому. Так, жанр кожної із ста частин твору М. Лукаш перекладає як «оповідка». Цей термін, за перекладачем, вживають і автор, і персонажі. Проте в «Передньому слові» (так само користуємось перекладом М. Лукаша) Боккаччо пише: «...піднявся я подати на розраду і втіху закоханим... сто *оповідок*, сірич *повісток*, *притч* або ж *історій*... та кілька *пісень*...» [Тут і далі курсив наш. – В.З.] [1, с. 29]. В авторських інтродукціях спостерігаємо акцентуацію жанрових маркерів: «За сією *короткою журбою* [Мова про опис чуми. – В.З.] (кажу *коротко*, бо одбудемо ми її *небагатьма словами*) настане скоро втіха і розкіш, що я попереду обіцяв» [1, с. 30]; королева «наказала Неїфілі тогоденним *оповіданням* почин дати» [1, с. 78]; «чекали початку *оповідань* на домовлену тему» [1, с. 168]; «*не те щоб повість, а так собі приповість*» [1, с. 238]; «казала йому розповісти на почин якусь *історію з щасливим кінцем*» [1, с. 296]; «є тут *оповідки занадто довгі*... я ще раз і скажу, що в кого є інші які справи, тому не варто їх читати, хоч би вони і всі були *коротенькі*» [1, с. 624].

За обсягом, манерою подачі і способом організації матеріалу в «Декамероні», який, на думку учених, містить «канонічні», «еталонні» зразки новелістичних творів, вони (зразки) різняться. Тобто в літературній пам'ятці заявлено як домінантні ознаки жанру (несподіваний, цікавий, іноді авантюрний сюжет і така ж несподівана розв'язка; лаконізм, природність, невимушеність оповіді; психологізм думки – про деякі з них уже йшлося), так і периферійні (авторські відступи; описи вчинків, а не їх констатація, і природи; своєрідні «історії» персонажів; елементи драматизації дії). Ці останні, своєю чергою, зумовлюють дифузю щойно створених, ще «не вистояних» новелістичних форм: ранній канон продукує свою ранню неканонічність.

Отже, саме «Декамерон» Дж. Боккаччо спричинить появу великої кількості *різновидів* новели епохи Відродження, а пізніше – *міжродових, -видових і -різновидових явищ* – не тільки в італійській, а й у багатьох інших європейських літературах.

Література

1. Боккаччо Дж. Декамерон / перекл. з італійської М. Лукаша, передм. Р. Хлодовського; післяслово Д. Наливайка. К. : Дніпро, 1985. 664 с.

2. Бровко О.О. Художня циклізація як структуротвірний чинник поезики. URL : <http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/6.4.10.pdf> (дата звернення: 15.03.2019).
3. Европейская новелла Возрождения: антология / предисл. Н. Балашова, А. Михайлова, Р. Хлодовского. М. : Художественная литература, 1974. 656 с.
4. Новелла эпохи Возрождения / сост., предисл., примеч. Б.Б. Бунич-Ремизова. К. : Україна, 1991. 479 с.

Касаджи С.І.

студентка I курсу

Мажара Н.С.

асистент кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ПОСТАТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ (НА МАТЕРІАЛІ МЕМУАРНОЇ ДИЛОГІЇ ГРИГОРІЯ КОСТЮКА «ЗУСТРІЧІ І ПРОЩАННЯ»)

Постать Тараса Шевченка – великого поета України, гуманіста, виразника правди і всебічної свободи завжди була й залишається досі в полі зору сучасників. Зміна епох, суспільних формацій накладає свій відбиток на творчий процес, характеризується індивідуальним поцінуванням художніх творів, що виходить за межі власне літератури. Читача захоплюють події історії, життя та діяльності видатних постатей, засновані на правдивих документальних фактах. Людство не лише обертається назад, вдивляючись у здобутки минулого, а й осмислює їх, обираючи складові для свого майбутнього. Цьому сприяє форма літератури факту, а саме мемуаристики, оскільки дозволяє по-новому відтворити багатогранність людської долі на тлі історії.

Звернення до пропонованої теми розвідки зумовлено недостатнім вивченням значення мемуарної діалогії Г. Костюка для розвитку сучасної Шевченкіани та потребою її осмислення для створення загальної картини реконструкції постаті Великого Кобзаря засобами літератури non fiction, зумовлюючи, у свою чергу, актуальність нашого дослідження.

Метою наукової розвідки є спроба розгляду особливостей рецепції постаті Тараса Шевченка з позиції спогадів відомого діаспорного літературознавця, критика, мемуариста та громадського діяча Г. Костюка.